

поставянето на Евтимиевите цитати до све-  
шените „писателят го изравнява с цитираните  
безсмъртни старозаветни и новозаветни  
герои“ (с. 40).

Няма да спорим с отделните съждения на  
автора. Ще припомним само сравнението с  
Птолемей в „Похвалата на цар Симеон“  
и йерархията на текста според цитираните  
места с посочване например гл. XVI от Про-  
странното Кирилово житие и Прогласа.

Ако се проследят внимателно мястото и  
функцията на включваните елементи, ще се  
види ясно, че: първо — Новият завет не е  
служел за сравняване, а за реализиране (за-  
това толкова пъти се цитира ап. Павел —  
срв. с. 23), а Старият завет е бил за среднове-  
ковния възприемател съвкупност от факти и  
словесни формули, префигуративни спрямо  
действителността на Новия завет и спрямо  
материалната, конкретна действителност, ко-  
ято е само реализация на новозаветната  
тенденция и, второ, като следствие от гор-  
ното — функцията на цитатите може да бъде  
и (или) стилистична (преди всичко от псал-  
мите), и (или) комуникационна (при образите  
от по-висш ранг) и (или) санкционираща  
действителността (ще я наречем второсте-  
пенна префигуративна връзка).

Както виждаме, нещата не са чак толкова  
прости и затова необходимо е да се разглеж-  
дат средновековните (по принцип ансамбле-  
ви) произведения в малко по-друго осветление.

Затова би трябвало да се обърне по-  
голямо внимание на идентифициране цита-  
тите и позоваванията не само от Библията, но  
и от обрета, и особено на такива неща, които  
биха могли да улеснят и да обогатят възприе-  
мането. Само два примера: с. 128; 8,5 —  
ниже бв обиче грьдъннаа тагата възно-  
снѣти іако на небо іаіѡ, ниже сѡм стажакашаго,  
ниже аггѡла сътворѣти іакоже іаанна, и  
ниже възсати оумнѣнно и ѡт аггѡла бѣхы  
оустраѣти — тука има две позовавания, за които  
коментарът нищо не споменава, а които стават  
ясни именно през призмата на обрета. Стига  
само да кажем, че Исая 14, 7—20 съставя пар-  
мия в деня на Архистратиг Михаил и другите  
безплътни сили (8 ноември) — в нея се го-  
вори за пагането от небето на утринната  
звезда Денница и това се отнася към падналия  
първи ангел Сатанайл и неговите ангели,  
с които — според Откр. 12, 7—9 — се е  
борил Архангел Михаил със своите ангели  
и че Малахия 3, 1—8, 17—18 и 4, 5—6 съставя  
пармия в празниците на Йоан Предтеча  
(29 август, 24 февруари, 25 май) — в нея се  
говори за ангел, който ще изправи път и ще  
пригости хората за посрещане на Месия —  
според Еванг. на Марко (I, 2—4; II, 10) това  
се отнася за Йоан Кръстител. Такъв коментар  
би позволил читателят по-точно и по-дълбоко

да възприеме сложното сравнение на автора.

С. 156; 23,1 — царь... еже слышаша бѣхы  
сладце, яко прѣше сѡ и очима оузырѣти и  
и окасати рѣкамѡ — това позоваване, взето  
от I Пос. на Йоан I, I, е получило при Цам-  
блак съвършено друга семантична валори-  
зация и затова изтъкването му би обогатило  
нашите знания за механизма на творческия  
процес в средновековната ни литература,  
особено що се отнася до употребата на по-  
стоянните словесни формули.

Завършвайки тези няколко съвсем мар-  
гинални бележки, трябва да подчертаем, че  
въпреки всичко книгата е много полезна и със  
самия текст, и със студиите си, и с речника.  
Тя е един още не съвсем удачен (както впро-  
чем и първият том на академичното издание  
на Климентовите слова и поучения) опит за  
по-пълно представяне на средновековните  
произведения, които се възприемат много  
мъчно от днешния читател. Трябва да правим  
всичко възможно той да не добие невярна  
представа за средновековното майсторство.

Но нашата работа е лесна, оудѡвѣ бѡ  
есть послѣжде потѣрѣти неже прѣвое стѣ-  
рѣти...

Александър Наумов (Краков)

## „КРИТИЧЕСКИ ДЕЛНИЦИ“ от КРЪСТЬО КУЮМДЖИЕВ

Изд. „Бълг. писател“, 1972, 244 с.

„Утре никой няма да ни пита дали сме  
били творчески личности и артисти, а ще  
гледа какво сме оставили“ — отбелязва  
Кръстьо Куюмджиев в статията „Общест-  
веното призвание на критиката“, поме-  
стена в началото на новата му книга.  
След победоносни или безрезултатни по-  
лемични схватки той сменя доспехите на рицар  
на артистичната критика и се оглежда: ра-  
ните по него и върху противниците са без-  
брой, но къде са завоюваните простори?  
Всеки се е разположил върху собствения си  
духовен багаж.

Тази статия има програмен характер, в нея  
лича желание за равносметка, за самокрити-  
чен поглед към изминалите години на разго-  
решени спорове. Критикът изяснява на чи-  
тателите, на опонентите и на себе си някои  
основни принципи, сумирайки последиците  
от безкрайните разговори за състоянието на  
критиката през изтеклото десетилетие. За  
Куюмджиев тя е „интелектуалният израз на  
дадена културна епоха, самосъзнанието на  
дадена култура“. Наистина, доколкото кри-  
тиката сполучи да бъде и философия, тя по-  
стига този синтез. За да се издигне тя до та-

кова равнина, са нужни много условия и авторът изброява част от тях, свързвайки ги с актуални въпроси на нашата литература. Изказванията на Куюмджиев за литературната критика заемат значителна част от досегашните му публикации. В новата книга те са четири от всички 16 поместени работи. Като се прибавят две полемики — „За сериозната критика“ от книгата му „Профили с черно и бяло“ и „Лекарю, излекувай се сам“ от разговора в сп. „Септември“ през 1965, както и бележки по вестниците, непечатани още статии, би се образувал цял том.

Всички тези статии са насочени пряко към битови проблеми на нашата литературна съвременност, те са далеч от пожеланията за големи платна, които представят самосъзнанието на дадена култура, изградена в постоянна преценка и търсене на място върху картата на европейската и на световната цивилизация в наше време. (Нека призракт на Шпенглер не ни плаши при употребата на тази дума.)

Защо бе нужно за един автор да отделя толкова време и сили за доказване правото си на съществуване и на своя дума?

Как стана това — един от най-слабо продуктивните критици, който има по три-четири публикации годишно, да направи почти дузина извлечения на тема — каква трябва да бъде критиката, какви — правата и задълженията на литературния критик?

Къде са причините за такъв натрапващ се факт: автор, който рядко и бавно се откликва на събитията, през последните десетина години да бъде неизменно в жарисето на литературните спорове у нас? Без да имаше възможност всякога да участва в престрелките, името му почти винаги биваше намесвано в най-различни дискусии и разправи. Към него бяха отправяни укори, с него се свързваха надежди. Мисля, че ще бъде полезно да напомним при какви условия навлезе в критиката Куюмджиев, защото те определиха до голяма степен неговата литературна съдба. Предупреждавам — екскурзията в най-близката история на нашата критика ще бъде продължителна и въпреки старанието ми едва ли ще мога да спазя напълно предписанията на класическото право — без гняв и пристрастие.

Дебютът му стана тъкмо през април 1956. Не е нужно да възкресявам атмосферата на подем в мисленето, на предчувствия за протор. Бяха драматични месеци, изпълнени с ненаситни разходки по улици и в истории, с упорити обсъждания и надежди. В съзнанието на интеллигенцията ставаха трусове, мисълта отново се устремяваше към големи хуманистични проблеми. Такова дискусивно, полемично и нервно беше детинството на цяло поколение критици и този юношески период се отрази решително върху импулсите на творчеството им, върху техните представи за социалната функция на изкуството.

Какво беше състоянието на нашата критика тогава? Ще си послужа отново с пример от единствения до 1957 г. седмичник за литература и за всякакви културни въпроси. Вестниците „Народна култура“, „Пуло“, „Поглед“, „Антени“ и др., списанията „Литературна мисъл“, „Пламък“, „Родна реч“ и др. не се бяха появили. В „Литературен фронт“ през 1955 и 1956 г. Пенчо Данчев и Иван Руж размениха няколко статии с взаимни обвинения в опростителство. Сочеше се, че не бива да се разглежда откъснатият въпрос за художествеността от въпроса за идейността. Схоластичните спорове продължаваха. Но имаше и критици, които вече правеха първи проби в схематичното мислене. Статии на Здравко Петров „Драмата на един поет“ и „Саморазрастване на таланта“ бяха като фойерверки. Наблюденията на Пантелей Зарев върху стила, размислите на Минко Николов за Брехт и за функциите на творца в съвременното общество, дейността на Борис Делчев като критик и редактор, ратуващ за признание на незаслужено пренебрегвани автори и произведения, анкетата на Ганка Найденова с Димитър Талев в новото списание „Литературна мисъл“ през 1957 г. — всичко това се четеше и обсъждаше, изразяваше кипещ, разширяване на възможностите, разчупване на жанровата скованост. Но преоценките ставаха като че ли твърде бавно. Все още жертви на безсмислено табу бяха писатели като Лилив, Далчев, Иван Хаджийски, Траянов, Симеон Ралев, Вутимски и др.

С първите си рецензии Кръстьо Куюмджиев се изяви веднага като даровит автор. Направи впечатление свежестта на стила му, но мисленето му все още беше в границите на конвенционалното и не будеше несъгласия, защото не се отделяше в своя посока. Дори отрицателните му отзиви за стихосбирки на млади поети не предизвикаха такава буря, каквато се разрази след появата на неговия портрет за Валери Петров през 1962. (Една добра статия за Лилив, за първи път след войната, значително превъзможваша отрицанието към поета, остана почти незабелязана в страниците на сп. „Литературна мисъл“ от 1960.) Но Кръстьо Куюмджиев не може да се оплаче от невинимите към личността му. Едва бе написал десетина рецензии и три статии, когато стана обект на атаки, неадекватно разгорещени спрямо неговото тогавашно място в критическото семейство, но тъкмо затова релефно изтъкващи ярката му фигура, промените, предизвикани с появата му. Максим Нанмович пръв го „откри“; и този млад човек се опитваше в атмосферата след Априлския пленум да наруши дрямката на догматично леснописане. В статията си от 1962 г. Нанмович се опита да го сплаши, обвинявайки го в прикрит догматизъм и залитания. На следната година Иван Руж възрази на Куюмджиев със статия „За субективното и обективното в критиката“, а Пенчо Данчев постави